

Carlo Betocchi
PJESME

Naklada Ceres

Biblioteka Salona

Knjiga dvadesetišesta

Urednik: Dragutin Dumančić

Na naslovnici: *Paul Klee, »Krajolik prožet kozmičkim«*

Foto: *Mladen Machiedo, Carlo Betocchi*, Firenca, 1983.

Naslovnicu oblikovao: Robert Mlinarec

Knjiga je objavljena uz potporu Ministarstva RH.

ISBN 978-953-267-063-9

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Carlo Betocchi

PJESME

Izbor i prijevod s talijanskoga:
Mladen Machiedo, Višnja Bandalo

Uredila Višnja Bandalo

CERES
naklada

Odabir je načinjen prema izdanju

Carlo Betocchi, »Tutte le poesie«, Garzanti, Milano, 1996.

© Naklada CERES, 2015. za hrvatsko izdanje

Carlo Betocchi, pjesnik-filozof

»Ipak, ostao sam u suštini vjeran uvjerenju:
poezija nastaje iz odricanja od samog sebe.«¹

Talijanski pjesnik, prozaik i kritičar Carlo Betocchi, koji je počevši u dosluhu s konceptima firentinskih hermetičara tijekom više desetljeća nastavio oblikovati autonomnu poetiku, izdvojen od službenih skupina i pravaca, uistinu zaslužuje istaknuto mjesto u panorami epohe. Polivalentnog stvaralaštva, neovisne i autentične lirske vokacije katoličkog nadahnuća, što međutim ne opravdava reduktivno viđenje o opusu kultivirane prostodušnosti pučke osnove, on pobuđuje sve značajniji kritički odjek, kojim se valorizira kao jedan od samostalnih autoriteta u okviru modernoga talijanskog pjesništva. Iako je sam isticao književni diletantizam i dobrovoljnu neaktualnost, te teze moguće je opovrgnuti, pored njegovog razumijevanja za vlastitu poeziju, također opsežnom literarnom kulturom, kao i dokumentiranim

---

¹ *Carlo Betocchi*, u: *Bacchelli, Betocchi, Cassola, Luzi, Quasimodo, Silone interpretano la società del Novecento*, ur. C. Casoli, Marietti, Genova-Milano, 2005 (1. izdanje 1969), str. 36 (autorski citat).

6 poznavanjem klasika i suvremenika. O tome će ustvrditi: »Za čovjeka koji želi živjeti ljudski život, kultura je samo jedna: ona koja mu omogućuje da upozna ljudsku prirodu, vrijednosti koje je sačinjavaju i otkrivaju joj dostojanstvo«. ² S druge strane, nije ga moguće svrstati kao parahermetičara, premda je pripadao književnom kružoku iz kojeg se u Firenci razvila originalna poetička tendencija. Ovu liriku obilježenu kršćanskom duhovnošću uobičajeno je nadalje smještati u takozvanu *drugačiju* dvadesetostoljetnu tradiciju, ili *antinovecento*, kao ponornicu među modernim pjesničkim strujanjima koja objedinjuje *irregularne* autore.

Zainteresiran za mistike, čitalac Pascala i Kierkegaarda, Betocchi se zbog naglašene meditativnosti može smatrati i pjesnikom-filozofom. Prisutna od početka kao konceptualna značajka, filozofska supstancija dolazi osobito do izražaja u kasnijoj uzlaznoj književnoj fazi, na koju se ujedno odnose sintagme kao poezija mišljenja, pjesništvo bez metafora, lirski dnevnik, koje potvrđuju ovo određenje. Pjesničkom filozofijom, radije nego poetičkim programom u individualnom smislu, u kojoj su estetske teze zamijenjene potrebom da »razum podupre puteve srca«, Betocchi oblikuje opus koji se istodobno pruža kao primjer »osjećajne spoznaje«. Ideal o usklađenosti srca i uma pri pjesničkom shvaćanju očituje se kao traganje za »istinom« ili »mudrošću« osjećaja. Zbog tog razloga, riječ posjeduje i drugu vrijednost osim doslovne, budući da rigorozno promišljanje treba voditi prema punom razvoju duha. Potraživši uzore u Danteovu realizmu kao i talijanskim četrnaestostoljetnim pjesnicima, Betocchi pronalazi oslonac prikazivanja u zbilji, mišlju vezan uz

---

³ Isto, str. 42.

konkretnost svojeg položaja. Zapaža se stoga realistička osnova, pored alegorijski konotiranih aspekata, a u težnji prihvaćanja granica moguće je također uočiti toskanske korijene. Firentinac i prema vlastitom odabiru (autorovim riječima: »Toskanac posjeduje dar da duh učini konkretnim, dade solidnost istinitome«),³ Betocchi ne pojednostavljuje pjesničke simbole, ali to nikada ne dovodi u pitanje njihovu potpunu čitljivost.

Slijedom autorske definicije o poeziji, na Betocchijev »teatar riječi« bilo bi možda moguće naknadno primijeniti pojedine postavke koncepcije *Arte Povera*, prihvaćene u likovnoj domeni i arhitekturi, te kao izvedenica u suvremenoj kazališnoj praksi. Raslojavajući osnovno poimanje kao esencijalne umjetnosti, termin se pokazuje prikladnim za opis ovoga lirskog uprizorenja ponajprije zbog svijesti o siromaštvu kao prirodnom stanju koje treba prethoditi stvaralačkom činu, a očituje se u odlaganju suvišnih tereta. U tom pogledu, autorsko shvaćanje o esencijalnosti pjesničke riječi čini motivsku konstantu, pretvorenu u jednu od središnjih kompozicijskih i sadržajnih osobina, pri čemu se zadržava intenzivnost lirskog izraza. Kao mjesto pojačane jezične izražajnosti i refleksivnog potencijala, ideja 'esencijalne riječi' poprima ulogu stilema, te jednog od osnovnih filozofema. Time se želi uputiti na pjesnikovo nastojanje da izostavi očigledno, što njegov rječnik čini elementarnim, iako lišenim rudimentarne primitivnosti. Poezija stvari, kako je analogijom moguće označiti Betocchijev pokušaj svođenja na suštinsko, odgovara utoliko antiretoričkoj sklonosti i postupnom sintaktičkom izuzimanju pridjeva. U tom kontekstu 'esencijalna riječ' bila bi stoga ona

---

³ Isto, str. 42.

8 koja poštuje unutrašnju mjeru, što joj pridaje konotaciju trezvenosti ili uzdržanosti. U pozadini ovog stava prisutno je nadahnuće istinitim, koje iziskuje strpljenje, ali u konačnici proizvodi konstruktivnu dimenziju. O stvaranju smisla oduzimanjem ili nadograđivanjem svjedoči također uvodna misao.

Jednako tako, pojmom *siromašnog stila* opisuje se rustikalna crta koja je karakteristična, primjerice, za tradicionalno toskansko pučko kazalište. Toskana kao duhovni zavičaj predstavlja ujedno pozornicu brojnih Betocchijevih pjesama, nerijetko seoskoga, težačkog ili pastoralnog ugođaja, istaknutog od početka opusa. Opredijelivši se za viđenje povijesti podudarno Manzonijevoj pouci o zauzimanju za slabijega, te sklon defenzivnoj mudrosti, autor ostaje usredotočen na jednostavnu svakodnevicu, priklanjanjem slikama narodne radišnosti.

Pjesnički čin definira se kao uvjerenje o općem naporu. Upravo koralni doživljaj, iznad pojedinačnoga, stvara napetost prema apsolutu religiozne i filozofske prirode. Zborna energija, koja proizlazi iz radikalnog poistovjećivanja čovjeka i stvari, prelazi u zreloj fazi u zaokupljenost »kozmičkim pobratimstvom«. Svaka spoznaja tako ovisi o uzajamnosti, nadilazeći osobne okvire. Stoga je potrebno ustanoviti jedinstvenu razvojnu liniju, budući da već uvodna zbirka *Zbilja pobjeđuje san* sadrži *in nuce* elemente problematizirane u kasnijem razdoblju. Prizivajući kritičku asocijaciju na ulomak iz *Knjige postanka* (2, 1), »Tako bude dovršeno nebo i zemlja sa svom svojom vojskom« (»Igitur perfecti sunt caeli et terra, et omnis ornatus eorum«), autor najavljuje kršćansku optiku, te kontemplativan položaj. Debitiravši kao pjesnik lirske slike, pri čemu unutrašnja figurativnost ostaje kao jedno od temeljnih obilježja njegovoga poetskog izričaja, Betocchi je

usredotočen na promatranje u dvostrukom značenju vidnoga, ali i vizionarskog polja. Ovaj lirski diskurz prožet je kontrastiranjem sna i stvarnosti, kao semantičkom osnovom zbirke, a zanimanje za zbilju, koje se navodi kao izvornu lirsku pobudu, pretvara se ujedno u viđenje ekstatičnog elementa u svakodnevnome, pod mladenačkim utjecajem Rimbaudove *voyance*. U pitanju je postulat »zbilja znači ne sanjati«, koji odaje da na javi nema mjesta čudu, jer je ono postalo dijelom svakodnevice kao stvaran događaj, a pritom se promiče snatrenje u realnosti. Posrijedi je konstrukcija koja uključuje paradoks, pa zbilja sna tako zrcalno odražava san o zbilji. Zbog tog razloga smo skloni zaključiti da Betocchi, i u ranijoj fazi, traga za »iluminacijama«. Iznenadna obasjanja stvaraju sličan učinak začudnosti.

Pritom dolazi do izražaja specifičan odnos subjekta i objektivne zbilje. Pomak od subjektivnog prema objektivnom pogledu Rimbaud izražava glasovitom tvrdnjom: »Ja, to je netko drugi«. Betocchi, za razliku od toga, objedinjuje oba pristupa, kao osnovnih kanona pri tvorbi pjesničke riječi, te početnoj objektivnosti zatim pretpostavlja poseban vid subjektivnosti. Naime, protivno Rimbaudovoj koncepciji, ipak ne uzdiže pjesnika kao posredovatelja do stupnja proroka, jer zadržava relaciju prema onostranosti. To je potvrđeno oblikom pjesme-molitve, te idejom muze, kao klasično-kršćanskog »glasa providnosti«. Od francuskoga modernog pjesnika ga dijeli i aspekt laude, koji valja pripisati lektiri sv. Franje Asiškog. To se u prvom redu odnosi na tekst u stihovima *Pohvala stvorenjima (ili pjesan o bratu Suncu)*, koji ovaj putujući propovjednik piše u hvalu Bogu putem svih njegovih stvorenja. Jednako tako, u kritici se pronalazi potvrda da je Betocchi posjedovao nekoliko izdanja *Cvijetća*. U tomu smislu,

10 interakcija ljudske i prirodne subjektivnosti kojoj pjesnik teži, napose u kasnijem razdoblju, usmjeravajući pažnju prema živućem svijetu u cjelini, možda je oblikovana i pod ovim utjecajem.

Unatoč veselju kao prevladavajućoj težnji ranijega stvaralačkog razdoblja, sastavnim elementom može se smatrati osjećaj trpnje, koji lirskoj riječi pridaje melankoličan prizvuk (autor objašnjava: »Moglo bi se ustvrditi da pjesnička žica nije potpuno radosna, ako nije, u osnovi, sjetna«).⁴ Od motivike, opetovano se ističe topos koraka kao korelat poezije. Učestala je i ideja krova kao povlaštene metafore, nakon kuće i zida, za označavanje granice i razdvajanja. Krov, koji stoji u odnosu prema prostoru i svjetlosti, označava opreku neba i zemlje. Potrebno je nadalje spomenuti zarana tipičnu sliku simboličkog uzleta. Tako kruženje lastavica postaje utjelovljenjem misaonog vrtloga. Drugdje motiv ptice obuzete pjevom preuzima za opis duševnog stanja, pokušavajući pretpostaviti mogu li riječi izraziti neobjašnjivu »aromu« tišine. Dijalektička spona šutnje i riječi u Betocchijevu pjesništvu uspostavlja onirički faktor. Izgovoreno se pruža kao odraz neizrecivoga, u napetosti konačnoga i vječnog, sebe i Drugoga. Spominje također leptira, koji može posjedovati i religijsko značenje. Idejom vrapca izražava konotacije stoicizma, te poniznosti. U tomu smislu, Betocchi se opetovano pokazuje kao autor okrenut nevidljivome, i svjestan vlastitih providencijalnih ograničenja. Lirskom subjektu je svojstvena potreba da se drži onoga što jest. Čak niti ideja puknuća kojim se otvara zijev između tijela i duha, ne stvara dramatičnu atmosferu. Maloduš-

---

⁴ *Taccuino poetico*, u: *Confessioni minori*, ur. S. Albisani, Sansoni, Firenca, 1985, str. 272

nosti se ne podliježe zbog uvjerenja da i fraktura ostaje smisle-
na. Umjesto toga, prisutno je iščekivanje kojim se oblikuje neka
vrsta tvoračke praznine, koja ontološko Ništa u konačnici čini
podudarnim Svemu. U istom kontekstu valja izdvojiti i negativ-
no određenje ideje sudbine, shvaćene kao praznovjerje, nasuprot
duši prisposodbljenoj esenciji.

Usporedo, početna muzikalnost na podlozi formalnih oblika
poput pjeva (tal. *canto*), ode ili elegije, te kompozicijska i metrič-
ka pravilnost, postupno ustupaju mjesto zgusnutijoj misaonoj
liričnosti, što mijenja strukturu i ritam stiha. Premda su i prvoj
zbirci prethodili prozni ulomci lirske tekture, Betocchi nastoji
razgraničiti poeziju od umjetničke proze, a kao potvrda težnje
prema naraciji također unutar poetskog izričaja znakovitom se
pokazuje osobito zbirka *Prozne i lirske novosti*, kao što upućuje na-
slov programatske naravi. Ondje je ujedno primjetno odustajanje
od simetrije, s obzirom da pjesnički sastavci djelomično više
nisu podijeljeni u strofe, u korist značajnijeg udjela opkoračenja,
te odmak od tradicionalnih formi. I zbirka *Most u ravnici* uključuje
mješavinu pjesničkoga i prozaičnog govora. Napuštanje rime
prati ustrojavanje lirskog fragmenta, nalik dnevničkoj natuknici,
koji je svojstven novim sastavcima. Ovaj zaokret dolazi osobito
do izražaja u pjesničkoj zbirci *Martinje*, koja označava prelazak
na oblik dnevničke zabilježbe u dvama ciklusima. Postaje izričit
u djelu *Korak, još korak*, u kojem lirski izraz u cijelosti poprima
dnevnički, filozofičan ton.

U stvaralačkom razdoblju nagoviještenom zbirkama iz '60-ih
godina, na koje se tijekom sljedećih desetljeća nastavljaju sve po-
ticajnija pjesnička djela (*Prve i najzadnje*, *Subotnje pjesme*), egzisten-
cijalistička dimenzija poprimat će šire obrise kozmičke perspek-
tive, ne dovodeći u pitanje duhovnost kao općenitu poetičku

12 odrednicu. Sve otvorenije i problematičnije naravi, Betocchijevu liriku odlikuje napuštanje antropocentričnog pogleda, kojim postiže prepoznatljive rezultate nadahnute originalnim modelima. Pritom je moguće ustvrditi sintoniju s koncepcijama Einsteina, teologa i znanstvenika Teilharda de Chardina, ili Lukrecijevom poemom *O prirodi* (*De rerum natura*). Nasuprot objektivnosti kao mladenačkoj ambiciji, u lirici zrele faze na djelu je tip subjektivnosti koja počiva na pronalaženju vlastitog mjesta u svemiru, u doticaju sa svime »što vazda živi i vazda jest«. Poistovjećivanje s prirodnim svijetom uvjetuje karakterističan doživljaj kreaturalnosti i koralnosti kozmičke zbilje, kao osjećaj »stvorenja među stvorenjima«, u recipročnosti neprekidnoga životnog toka. Betocchi kao lirsko lice se pita o tragovima koje sam ostavlja. Prema ovom shvaćanju, autor je zaokupljen zbiljom duha, u kojoj je ključna instanca milosrđe, na tragu koje je moguće promišljati njegovo stvaralaštvo. Pjesnička zadaća sada je *pietas*, kao svjedočanstvo i instrument trajnog stvaranja. Uočljiva je i uloga solidarnosti kao pokretača ove poezije. Ujedno se izražava otpor prema prevlasti spoznaje lišene slobode da se bude s drugima. Istodobno, iako sumnja da ga je sigurna vjera napustila, što izražava akcentima prosvjeda, ostaje uvjerenje o Isusu kao glasu prezrenih i prijateljskoj figuri u kojoj prepoznaje zajedništvo s ostalima, prizivajući sličnost s lirikom Nikole Šopa. Konstatira također drugačiju antropološku situaciju, koja je uvjetovana prodorom tehnoloških modela, što mijenja postojeća iskustva. Kao što je poznato, tada nestaje pučke, arhaične svakodnevice, koju autor čini predmetom svojeg pjesništva. No, na polju umjetničke riječi, Betocchi sve upečatljivije svjedoči o događajima iz položaja njihovog sudionika, kojeg odlikuje popustljivije, pluralističko gledište koje time ne gubi na odgovornosti.

Višnja Bandalo

Kritička bibliografija

BO, CARLO, *Betocchi*, u: *Letteratura come vita*, Rizzoli, Milano, 1994.

CIVITAREALE, PIETRO, *Betocchi. L'armonia dell'essere*, Edizioni Studium, Rim, 1994.

DOLFI, ANNA, ur., *Anniversario per Carlo Betocchi* (Firenca, 2000), Bulzoni, Rim, 2001.

MACRÍ, ORESTE, *Della grazia sensibile (Betocchi)*, u: *Esemplari del sentimento poetico contemporaneo*, Vallecchi, Firenca, 1941.

MENGALDO, PIER VINCENZO, *Carlo Betocchi*, u isti, *Poeti italiani del Novecento*, ur., Mondadori, Milano, 1998. (1. izd. 1978).

PALADINO, VINCENZO, *Staticità della poesia di Betocchi*, u: *Avvariana e altro Novecento*, Mursia, Milano, 1993.

PAPINI, MARIA CARLA, *Sogno e realtà nella poesia di Carlo Betocchi*, »Studi novecenteschi«, br. 33/1987.

14   RAMAT, SILVIO, *Il trionfo dell'effimero in »Realtà vince il sogno«*, u:
Storia della poesia italiana del Novecento, Mursia, Milano, 1976.

          STEFANI, LUIGINA, ur., *Carlo Betocchi* (Firenze, 1987), *Le Lettere*, Firenze, 1990.

          TARSI, MARIA CHIARA, ur., *Bibliografia di Carlo Betocchi*, Edizioni di Storia e Letteratura, Rim, 2008.

CARLO BETOCCHI (Torino, 1899 – Bordighera/Imperia, 1986), kao protagonist epohe bio je osobito aktivan u firentinskom kulturnom životu, utemeljivši s Pierom Bargellinijem katolički časopis »Il Frontespizio«, u kojem zatim ostaje stalnim suradnikom, a gdje su tijekom '30-ih godina objavljivali pisci hermetizma. Kao kritičar je djelovao, između ostalih, u listu »La Fiera letteraria«, te ujedno kao urednik u časopisu »L'Approdo«, kasnije dopunjenog naziva u »L'Approdo letterario«, koji je uključivao istoimenu televizijsku i radijsku inačicu. Predavao je također talijansku književnost na glazbenim konzervatorijima u Veneciji i Firenci, te od sredine '50-ih godina napušta posao građevinskog geometra koji ga je primoravao na česta izbjivanja, i posvećuje se literarnoj aktivnosti.

Betocchijev lirski opus uključuje sljedeće zbirke i cikluse: *Realtà vince il sogno (Zbilja pobjeđuje san*, Il Frontespizio, Firenca, 1932; Vallecchi, Firenca, 1943; San Marco dei Giustiniani, Genova, 2003); *Altre poesie (Druge pjesme*, Vallecchi, Firenca, 1939); *Notizie di prosa e di poesia (Prozne i lirske novosti*, Vallecchi, Firenca, 1947); *Un ponte nella pianura (Most u ravnici*, Schwarz, Milano, 1953); *Poesie 1930-1954 (Pjesme*, Vallecchi, Firenca, 1955); *L'estate di San Martino (Martinje*, Mondadori, Milano, 1961, 1962, 1978); *Un passo, un altro passo (Korak, još korak*; Mondadori, Milano, 1967); *Prime e ultimissime 1930-1954, 1968-1973 (Prve i najzadnje*,

16 Mondadori, Milano, 1974); *Poesie scelte (Izabrane pjesme*, ur. C. Bo, Mondadori, Milano, 1978); *Poesie del sabato 1930-1980 (Subotnje pjesme*, Mondadori, Milano, 1980); uz *Poesie disperse edite e inedite (Neuvrštene pjesme, objavljene i neobjavljene)*, objedinjeno u *Tutte le poesie (Sve pjesme*, ur. L. Stefani, Mondadori, Milano, 1984; Garzanti, Milano, 1996).

Nagrađen je, među ostalima, književnim priznanjima za pjesničko djelo: »Viareggio«, »l'Elba«, »Bergamo«, »Lerici Pea«, »Feltrinelli« (nagrada za poeziju Akademije dei Lincei), »Zlatno pero«, Librex-Guggenheim »Eugenio Montale«.

U kontekstu prozne produkcije, refleksivna komponenta koja čini osnovu pjesničkog diskurza, svojstvena je također lirsko-memoarskom aspektu, iz izdanja *Memorie, racconti, poemetti in prosa (Sjećanja, pripovijesti, pjesme u prozi*, Pananti, Firenca, 1983; *Le Lettere*, Firenca, 2005), te oglecima i kritičkim tekstovima, objedinjenim u djelu *Confessioni minori (Male ispovijesti*, ur. S. Albisani, Sansoni, Firenca, 1985). U potonjem slučaju, posrijedi su eseji koji su prvotno objavljeni u časopisu »Il Frontespizio«, te crtice koje tvore cjelinu naslovljenu *Pjesnički notes (Taccuino poetico)*, kao i aforistička razmatranja. Kao primjer žanrovskih prepleta, može poslužiti knjiga putopisnih zapisa *Prose liguri (Ligurske priče*, ur. P. Mallone, San Marco dei Giustiniani, Genova, 2003), u kojoj se u vidu kombinacije dnevničkoga i poetskog elementa prenose svakodnevni dojmovi o talijanskoj pokrajini, a pridružene su autorove književne recenzije. Autor je i dnevnički intoniranog romana *L'anno di Caporetto*, u kojem opisuje vlastito iskustvo kobaridske epizode 1917. tijekom 1. svjetskog rata: *Godina Caporetta*, Il Saggiatore, Milano, 1967; Pananti, Firenca, 1984. (1. izd. 1959).

Esejistički verv, kao i zanimanje za vizualne poetike potvrđuje izdanje *Sul versante dell'arte* (*Na umjetničkoj strani*, ur. L. Betocchi, Philobiblon Edizioni, Ventimiglia, 2006), u kojem su sabrani tematski raznorodni tekstovi kritičko-književnog karaktera, dije- lom prigodne naravi, te prethodno objavljeni u katalogima i kao novinsko-publicistički članci. Na temelju odabranih primjera talijanskih figurativnih djela, ujedno se uočava prožimanje spe- cifične likovne ideje s literarnim obrascima, kao i pojedinim po- etičkim obilježjima koji su svojstveni autorovom lirskom izrazu.

Uz poeziju, odabir iz prepiske sadrži *Antologia personale* (*Osobna antologija*, Panda Edizioni, Padova, 1982). Prozni odlomci lirske i esejističke impostacije, te korespondencija, u vidu izbora iz epi- stolara s N. Lisijem, uvršteni su u zbirku »...*La pagina illustrata*...«. *Prose e lettere fiorentine di Carlo Betocchi* (»...*Ilustrirana stranica*...«. *Firentinski zapisi i pisma Carla Betocchija*, ur. M. Baldini, Società Editrice Fiorentina, Firenca, 2004). U tomu smislu, epistolarna građa podrazumijeva značajan korpus književne vrijednosti koji je dijelom neobjavljen (pjesniku su sugovornici, primjerice, Bo, Baldacci, Macrí, Bigongiari, Guillén, Raboni, Sereni, Saba, Mon- tale, Ripellino, Zanzotto), te predstavlja svjedočanstvo o kultur- no-društvenom okruženju. Ujedno se priređuju zbirke pisama kao zasebne knjige, među nekim izdanjima s F. Scataglinijem (ur. M. Raffaelli, Edizioni l'Obliquo, Brescia, 1991), A. Pierrom (ur. E. Giachery, Laterza, Rim-Bari, 1973), M.P. Pazielli (ur. P. Mallo- ne, San Marco dei Giustiniani, Genova, 2004), P. Bargellinijem (ur. M.C. Tarsi, Interlinea, Novara, 2005), S. Solmijem (ur. M. Baldini, Bulzoni, Rim, 2006), A. Pizzutom (ur. T. Spignoli, Po- listampa, Firenca, 2006), G. Capronijem (ur. D. Santero, Pacini Fazzi, Lucca, 2007), M. Luzijem (ur. A. Panicali, Società Editrice

18 Fiorentina, Firenca, 2008), E. Cavallerom (ur. S. Lombardi, Edizioni di Storia e Letteratura, Rim, 2013).

Betocchijevom prijevodnom opusu pripadaju djela s francuskoga, kao roman A. Lafona (*Mattutino*, Istituto di propaganda libraria, Milano, 1936, 1942; *L'allievo Gilles*, Passigli, Firenca, 1994), te zapisi sv. Terezije iz Lisieuxa (*Poesie di S. Teresa di Lisieux*, Ancora, Milano, 1968). Valja ujedno izdvojiti dvotomno djelo koje je uredio, *Festa d'amore (Blagdan ljubavi*, Vallecchi, Firenca; pregledano izd. 1969), sastavljeno od svezaka *Pjesme* (1952), i *Pisma* (1954). U prvom dijelu, pored antologiziranja, preveo je primjerice lirske sastavke Baudelairea, Scèvea, L. Labé, a drugi tom uključuje prijevode epistolarne produkcije književnika (Mirabeau, J. de Lespinasse, Chateaubriand, Constant, Balzac). Također je bio jedan od priređivača izdanja *Mistici medievali (Srednjovjekovni mistici*, ERI, Torino, 1956), u suradnji s L. Fallacarom i N. Lisijem, kojem je izvor serija radijskih emisija. Betocchijeve knjige poezije objavljene su u samostalnim izdanjima na engleskome (prev. I.L. Salomon, Clarke & Way, New York, 1964), finskome (prev. M. Polkunen, Eurographica, Helsinki, 1982), i francuskome (prev. G. Angelini, Lucie éditions, Nîmes, 2009).

Značajno je istaknuti da je Betocchi kao urednik objavio poeziju Nikole Šopa, posredujući pri talijanskom prijevodu autorove poeme *Vunena pastorala (Pastorale lanosa*, prev. M. Machiedo, »L'Approdo letterario«, br. 65/1974). To je ujedno poticaj za prepisku s M. Machiedom, nastavljenu do dvadesetog pisma talijanskog korespondenta, koja je objavljena uz predgovor u časopisu: *Ricordo di Carlo Betocchi*, »Studi e problemi di critica testuale«, br. 41/1990. Kritički komentar figurira također u: *Dritto e rovescio. Saggi novecenteschi*, Erasmus, Zagreb, 2002.

Ovo izdanje uključuje revidirane i dopunjene prijevode Betocchijeve lirike i tekstove koji su prethodno objavljeni u sljedećim publikacijama:

BANDALO, VIŠNJA, *Betocchijeva poezija 'siromašne riječi'; Tiba strepnja*, »Forum«, br. 4-6/2008.

MACHIEDO, MLADEN, *Betocchi, Carlo*, u: *Slatkogorka Italija. Tri desetljeća s piscima*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999.

–, *Carlo Betocchi, pjesnik oprezna zaključivanja*, i *Pjesme (1930-1984)*, »Republika«, br. 7-8/1989, dijelom u: *Antologija talijanske poezije XX stoljeća* (Svjetlost, Sarajevo, 1982), te *Zrakasti subjekt. Talijanski pjesnici 20. stoljeća* (sv. I, Ceres, Zagreb, 2003).

V. B.

Betocchi, Carlo

Jedno sjećanje na tog dragog čovjeka i nenadmašivog učitelja skromnosti već napisah prigodom duplog tiskanja onih dvadeset pisama (1973-1983), što ih dugujem iznimno vedrom prijateljstvu bez i najmanje sjenke. Prizvat ću, stoga, samo naš prvi i posljednji susret. Našem poznanstvu (1974) bijaše »kumovala« iza kulisa Margherita Guidacci, djelatna posrednica Šopove poezije. Neobično je što se moje i (Višnjino)¹ druženje s pjesnikom u Voćarskoj (1972-1981) gotovo podudara s »Betocchievim« godinama epistolara i firentinskih posjeta. Nakon časopisa »L'Albero« (točnije »kumovanja« Šopu na relaciji Jacobbi – Macrí – Valli) valjalo je tiskanjem poeme *Vunena pastorala* ući u Italiji na velika (ili: vidljivija!) vrata preko Betocchieva časopisa »L'Approdo letterario«, u uredništvu kojeg me taj pjesnik primi srdačno, kao da se odavno poznajemo. Čak mi prištedi formalnost pokazivanja (stranog) dokumenta na ulazu (jer uredništvo se nalazilo u zgradi RAI-a u Firenci), omogućivši mi da se, najavljen, uz njegovu jamstvo i premda uz prezime ne baš talijansko ali ni odveć prepoznatljivo kao strano, provučem ravno do njega. Kako je veza između Carla Betocchia i Nikole Šopa ostala metafizičkom

---

¹ Višnja Machiedo (1940-2013)

u svojoj metatekstualnosti, ne čudi me što pored već iznesenih analogija (fizička nepokretnost njegovane supruge u prvom slučaju, odnosno nepokretnost pjesnika na brizi supruge u drugom) naknadno iskače još poneka: Šopova talijanska antologija otvara se pjesmom *Krov*, a krovovi bijahu ne samo omiljen motiv Carla Betocchia, nego ću potonjeg, u seriji uspelih portreta, i sâm snimiti iz profila s pozadinom bijelog neba (!) i krovom susjedne kuće, pretposljednji put u njegovu stanu u Borgo Pinti 61, godine 1983. A druge mi snimke, iz iste prigode, vraćaju u pamćenje blagost njegova osmijeha: postoje, naime, osmijesi u sebi i za sebe, ali i osmijesi za druge, a Betocchiev bijaše upravo takav.

Krajem ožujka 1984. (deset godina poslije našeg prvog susreta) održavao se u Firenci komemorativni skup posvećen Rugggeru Jacobbiu. Upoznah tamo Luiginu Stefani, uskoro glavnu Betocchievu kritičarku pa, riječ po riječ, izmamih od nje obećanje da će me odvesti u (ili na) Fiesole, kamo ionako ide. Betocchi se, naime, ne mogavši više živjeti sam kod kuće, onamo preselio u starački dom. Doista, tamo i odosmo. (No gospođi Stefani Fallaschi bijaše nedavno i prerano umrla majka, bila je u crnini i utučena, pa je s moje strane bilo gotovo uputnije šutjeti negoli govoriti.) Za naše ondašnje (ovdašnje) pojmove predvorje doma učini mi se upravo idiličnim. Ne samo to: čim bi starac ili starica željeli ustati ili sjesti, stvorile bi se u tren oka dvije bolničarke, dobro raspoložene, i hvatale ih spremno ispod pazuha. Tijekom razgovora Betocchi nam htjede pokazati i svoju sobu. Očekivao sam sličan standard, ali ne: nalikovala je našim negdašnjim »djevojačkima«, izdužena, toliko da u nju stanu krevet, nešto nalik na noćni ormarić s uzglavljem, nešto nalik na stol, ormar i mala polica za knjige. (Ondonda sâm više no jednom razmislih o tome

22 koliki postotak književničke biblioteke može pratiti njezina vlasnika na posljednje utočište tik do vječnog počivališta, pa sročih ljeta 1991. popis od 200-300 imena i naslova s naznakom »svjetionik«, tek toliko da ne napišem »ubožnica«, »egzil« ili sl.). »Znate li zašto držim ovdje svoje zbirke?«, upita pjesnik, pokazujući na policu. »Valjda Vam trebaju zbog citata«, odgovorih. »Ne, ne – vedro će Betocchi – tako sam već zaboravljiv da ih moram imati ovdje, jer se više ne sjećam što sam napisao!« Ispraćajući nas, iziđe iz doma, podboči se rukom na kosi drveni zid i ushićeno reče: »Pogledajte, etruščanski je, zar nije predivan?« i ostade tako na sve većoj razdaljini, smanjujući se, iza našeg automobila.

Naučih od njega mnoge stvari: npr. da čovjek u poodmaklim godinama (ali ne kao *'vecchio rimbambito'*) može, sukladno sebi, pisati i ljubavnu poeziju, pogotovo *iz* sna, pa i *iz* sanjarije, jer ni san ni sanjarija nemaju dobi. Naučih također da subjekt po sebi ne znači, ali znači naše sićušno htijenje da povežujemo u sebi i preko sebe nevidljive niti svemira.

(To što je pak Betocchi, imajući snahu Slovenku, napisao 1939. pjesmu *Ballo a Zagòrie*, varijanta naslova *Danza slava*, prepuštam istraživačima *fortuna*.)

Mladen Machiedo

PRVE / (*Prime*)

Tiha strepnja (Silenziosa ansia)

25

U neobjašnjivu tišinu
ti si zavijena, o strepnjo
mojeg srca:

hoće li onda riječi moći
izraziti duboku aromu
tišine?

Ne prije ranojutarnjih sati
pjevaju u šumi
mile ptice;

ne prije no što svojim lepezama
zatreperi probuđena zora
blista more:

podigne se ševa na nebu
probija i pobjeđuje tamni veo
magle:

pjeva, obuzeta pjesmom.
(V. B.)

O samoći (Della solitudine)

Ja trebam samo
tebe, samoću;
uzvišena, svečana, besmrtna,
gdje više ništa nije san.

U toj pustinji
čekam izvjesno
nadiranje žive vode
da me učini sigurnim u sebe.

Pobijedi li sunce
ili neosjetljiv mjesec
njihova svjetlost protječe
kako želi mojim srcem.

I raduje me zemlja
smeđa, i neuništiva
sigurnost njezinih pojava
već mi se u srcu skuplja:

i razumijem da je život
to; i najdubljom
svjetlošću zračim pod nebesima
punim beskrajne samilosti.
(V. B.)

Blagoga zimskog poslijepodneva
(Un dolce pomeriggio d'inverno)

27

Blagoga zimskog poslijepodneva, blagoga
jer svjetlost više nije bila nego nešto
nepromjenljivo, niti zora niti suton,
misli su mi iščezle poput mnogih
leptira, u vrtovima punim ruža
koji žive drugdje, izvan svijeta.

Poput ubogih leptira, poput onih
jednostavnih proljetnih koji nad vrtovima
lete nebrojeni žuti i bijeli,
tako odlazili su lagani i lijepi,
tako pratio sam ih zadubljenim pogledom,
sve više uvis letjeli su nikad umorni.

Svi oblici postajali su leptiri
pri tome, više nije bilo čvrste stvari
oko mene, treperavo svjetlo
s drugog svijeta prodiralo je u dolinu
gdje sam bježao, a vječnim glasom
pjevao je anđeo koji me vodi do Tebe.
(V. B.)

Mudrosti... (Saggezza...)

Mudrosti – prisjećam se – tvoj me govor
unesrećio: ali i na tebe se,
nemiru, tužim.

Samo vi, iznenadni pothvati
slučaja, namigujući mi
povedoste me gdje žudim,
a uokolo bijaše livada pružena
sve do šume, a na dnu tišina
koja na mahove, primjećivah, lijepa
zbog neznanih crta,
ususret mi dolazila, plinući.

(M. M.)

Pregradnje (Ricostruzioni)

29

Tako, besmisleni zavičaju, kamenovi
ugaoni djedovske kuće,
odviše voljeni, pozivaju me,
tako teški! Zastarjeli

običaji ljušte žbuku;
modri pješčenjak svoje rubove
izlaže, nekoć neznane: u raspadu
je malter među oblucima: a oganj

vrijeme, vlaga zaborav,
u sušu, u lišajeve, u propast
ide sve. Što je tvrđa, to je bliža
istina. No ti dubi zid, i napreduj

izmeđ kamenja, odvagni svaki ocjepak.
Tako, besmisleni zavičaju, ti kamenu
i poezijo teški ste; i mirni;
i jednolični kao moja priča.
(M. M.)

Oživljen u Firenci (Redivivo in Firenze)

Zadrhta mi duša
kad vidjeh tvoje krovove
neravne

nakon što me vlak noći
polagane u dolasku
ostavi na pustom trgu.

Dvoje mjesečara razgovarahu,
ti bijaše sama, o Firenco,
i uspeh se do hotelske sobe,

zaspah u tvom naručju,
vremenu, oazi kamena,
popustljivih greda i žbuke,

pod najblistavijim zvijezdama,
živ od krštenjâ:
i u jutru

maglovitom zime
firedntinske, bez sjećanjâ,
probudivši se,

pukotina
osamljениčka usplamtje
iz moje sјete.

Ostavih umjetnost zbog duše,
i na tihi krah
nevidljivog života

još jednom
Toskanac bez suza
stigne na prag Hada.
(V. B.)

Kuća

(La casa)

Sa svojim golim pročeljem izložena
nekom poprečnom suncu, kapaka
zatvorenih, a jedan tek odmaknut
od strogosti drugih, evo života,

žuta kuća na suncu obojena
i mlačnim krovom pokrivena
nad svojim mûkom, sumnje i golcati
kapci, što ih neka ruka odriješi

kad želi; i tračak nade raskrili se,
tad, ono zelenilo, k'o da se otvara
nekom znaku život što nailazi
i dan: za onog tko gleda, golo

pročelje na suncu, žuto, sa zelenim
crtama sklopljenih rebrenica, crtama
sjene među tankim daščicama,
sagrađena za mûk od kojeg živi.
(M. M.)

Ljeti (D'estate)

33

I raste, i za nas
ljetno
tašto, s našim
najzelenijim grijesima;

evo suhoga gosta
vjetra,
koji se prepire
u lišću magnolije;

i svira svoj
vedar
napjev, na pramcu
svakog lista, i ide dalje

i list ne odvaja,
i pušta
stablo zelenim, no cijepa
srce zraka.
(M. M.)

U pohvalu (In lode)

Jao, u teškoći
i boli stvaram

Voljena kapljica
i čarobna
voda čudesno
poskakuje

jao, u teškoći
i boli

i voda bez prestanka
šumi
i u duhu

Jao, u teškoći

čast
sjaju
vode presijevajuće,
i u oblaku

jao, u boli!
(V. B.)

MARTINJE / (*L'estate di San Martino*)

Zajedničke uspomene (Memorie comuni)

37

Bio je to život siromahâ.
U nama tek misli
siromahâ. Kako jesti,
sutra; i nadanja
što su ublažavala zebnju.
Oh zebnja je obilovala
nadanjima. Činilo se kao polje,
promjenjivo, kad
gleda seljak,
u nedoumici, no drugi, tko prolazi,
raduje se leptirima.
U različitim perspektivama,
živeći naš život
siromahâ, tko smo mi,
i kojim riječima obilujemo,
nitko nije znao.
Obilje je sazrijevalo
u jednostavnom življenju
u nekom poslu,
trpljenju i nadanju.
A lice mu je bilo daleko,
i najudaljeniji Bog
kojeg smo molili.
(V. B.)

S krovova

(Dai tetti)

To je more nepomično, crveno,
more terakote, u mreškanju
crijepova. To je more misli.
Suho more. I dovoljno mi je da ga vidim
kroz odškrinute žaluzine: i ćutim
da mi govori. Od jednog do drugog crijepa,
kao od usta do usta, opor
govor ošine mi srce.
Taj nijemi govor: to njegovo postojanje
bezimeno. Navodeći me do
mnogostruke suštine boli:
jedinstvene boli:
utonule u drijemež
neba, također jedinstven. I spusti se
čas svjetlost poput golubice,
spokojne, sred mitarenja: a čas srdžba
bezgranična, bljesak što se odbija
od crijepa do crijepa. I uvijek isti
odgovor, od tisuću sjenovitih usta.
– Mi smo – govore nebu krovovi –
tvoje najnezamjetnije pokoljenje. Pokrivamo
pohranjenu ljetinu tvojim žitnicama.
O kako božanski lebdi nad nama
tvoje oko, smisla neuhvatljiva.
(V. B.)

S polja (Dai campi)

39

O Ti koji dolaziš među različcima:
Ti koji ih stvaraš; jutros
su mi došli u kuću, bijahu
boje Tvoje zjene. Daleko
upijahu, dalje
od mojeg poimanja,
moj duh, one Tvoje boje.
Oprosti mi ako te podsjećam.

Ne bih mogao, ne bih morao;
ali Ti znaš da sam sâm;
da imam samo grijeh.
A Ti u dalekom kraju,
koji se ne može pojmiti,
gundanje orkana – različci!
vikao si – različci!

Vazda, Tvojim dubokim očima,
iz crnih oblaka spusti se Ti, o cvijete,
traži me, oprosti mi,
slušam Te u šumu žita,
potuljen poput prepelice.
(M. M.)

Mali dnevnik dok starim (Diarietto invecchiando)

IX

(*Cuore, mia rosa lacera*)

Srce, moja ružo potrgana,
ili vrhu beskraj
koji se pojavi povrh onoga što ćuti
osjetilo: ili glasu
mojeg vjerovanja: evo
dobi kad starim: budi
strpljivo: nadaj se; živi
u nadi: ili ako i griješiš neka bude
dans un adieu à jamais,¹
zbog onoga što vazda živi, i vazda jest.
(V. B.)

---

¹ Fr. zbog rastanka zauvijek.

KORAK, JOŠ KORAK / (*Un passo, un altro passo*)

Šivaj i paraj
(A cuci e scuci)

43

5

(Quando a Febbraio Orione)

Kad se u veljači Orion
uperi u Plejade, sjajna
kao u pameti boležljivaca,
pomisao na nemoguće zdravlje,
sada kad starim i brzo
se smrkavaju, u studeni,
moji dani, prokleti
mjesec kratkonogi
vrlo mi sličī, s onom
svojom drvenom strijelom,
što se načas javi i nestane,
pri udaru sjeverca,
na oštrom nebu,
bodljikavom od čistih bunila.
(M. M.)

(Non solo è vero il vero, ma anche il falso)

Nije samo istinita istina, već i laž,
 kakva god lažna bila, istinita je. Bolno je
 to doznati i pretresati u srcu. I tako prolazi
 moj život u dvojbama, i ne bih imao
 nikad mira da ne vidim, uvijek,
 kako je neprekidno jednaka sebi
 postojana modrina etera, a huji dalje,
 međutim, nestalna, igra oblakâ.

(M. M.)

(Alla pari di me, tetto avvampato dal caldo)

Jednak meni, krove užareni od vrućine,
 i mojim kratkim granicama, i kratkom prolazu,
 ti između odvoda i vrška, kosmati moj krove,
 sporo se penješ, traješ, ostaješ: i puštaš
 da govori nebo, iza tebe, za tebe.

Zatim, kad sat pripeke prođe, nad
 mračnim riječima i zadahom uobičajenog
 života koji ti štitiš, udišeš ono malo
 što te smiruje. To izražavaš ti svojim
 mûkom. Htio bih da takvi budu moji stihovi.

(M. M.)

Korak, još korak
(Un passo, un altro passo)

45

Korak, još korak,
ovdje komad neba
modra, živa priroda,
i nejaka samilost
koja sebe spoznaje u pogreškama,
i blaga bezumnost, ovdje smrt,
buka i tišina,
i moje postojanje anonimno;
i kao iz kamena dolazi pjesma
boje nijeme,
korak, još korak,
i spotičući se o božansko postojanje
dolazim do prepoznavanja sebe u stijeni
što žudi za vječnim, u visini, u dubini.
(V. B.)

Iz najmračnijih zakutaka
(Da più oscure latebre)

7

(Eppure so che la vita, nel tempo)

Ipak znam da život, u vremenu,
obiluje dobima, i da svako
ima svoju slobodu, u dobru i zlu,
razmjenâ, hrane; i da me ništa
ne može razoriti, držim li se onoga što jesam;
u svojim granicama stvorenja.
Priznati svoje granice izvor je mojeg spasenja.
Potom, u smrti koja zna tko bijah, pričekat ću
da mi se ukaže, uvijek za mene domaćica,
vječnost, kao drugo, ali slobodnije stvaranje.
Tko me može razoriti jest grijeh koji ne poznaje dobi,
ali žudi vremenom vladati despotski,
i kuša, iz vremena, prijelaz u moju dušu,
jer zna da je vječna i da samo od nje
može načiniti prag, pakleno kraljevski,
svoje jalove vječnosti.
(V. B.)

U jeku proljeća za Corpus Domini
(In piena primavera pel Corpus Domini)

47

4

(Non chiamare disperazione)

Ne zovi očajem
očaj,
ako nije još jači,

ako nije još u onoj točki
da se raspukne,
da se otvori procijep,

niti očaj
ti ne pripada, prepusti ga
onome tko je jači od tebe,

pričekaj, dopusti da te preplavi
tvoje ništavilo;
pobjeći ćeš od sebe,

nećeš znati kako, netko drugi bit će u tebi.
(V. B.)

(La tua mente illusoria rifiutata)

Varljiv um odbaci
ako nema drugih razloga osim tebe:
i srce, ako nema nego tvoje
žalbe. Ne ponizuj se
samosažaljenjem. Ne budi svoj rob,
nego svačije srce: poništi sebe
kako bi oživio gdje nisi
više ti, nego netko drugi tko bi se tobom hranio,
razlikuj ga od mnoštva,
zovi svakoga po imenu.
(V. B.)

(Qui od altrove, a un poeta)

Tu ili drugdje, pjesniku,
vrijeme je munjevito,
kometa koja opada i nestaje
maglinom njegova strpljenja.
I ne može izreći stvari više od sebe.
Mladost mu je kao kvasac,
starost kao poredba,
a kad se zrak isprazni od poruka

susreće stvorenja.

Dobro i zlo u jednakoj mjeri

njemu ne vrijede žalbi,

jest kao mrtav od rođenja,

jest kao živ nakon smrti.

(M. M.)

Tiha misa (Messa piana)

Kad idem na misu često ne molim,
gledam. Kao dijete sam. Gledam,
i vjerujem. I Gospodin mi kaže
(oskudnim plamičcima svijeće,
nečujno u meni, u mojem gledanju),
– Dobro si učinio što si došao. –
I za tajno odobravanje savjest
se zahvalna zadužuje. I mrmlja:
– Dosta, neka tako budu svi, svi
sada, sa mnom. I oni malobrojni
kojima sam učinio dobro. I samog neka me ostave,
šutljivi, samog u gledanju. –
(V. B.)

Svečana misa (Messa solenne)

51

Ne znam da li zvati ljepotom
ono što se rađa u nama, iz najiskrenijeg
osjećaja naše bijede. Odatle polazi,
oslobađa se, početak one nîti potrebe
koja ocrta toliko ljepote, u svijetu.
I stvori se, i bijaše također čudo: ali bijaše
poriv za postojanjem, ne zbog nas
nego da kažemo Gospodinu: – Ako Ti postojiš
i mi postojimo –. I da mu kažemo poslušno:
– Pronašao sam u Tebi od ljepote nît
prvotnu, sjeme. Evo, rascvjetava se u poniznosti
besmrtna hrabrost Tvojeg duha,
tajna i neizreciva Tvoja slava. –
(V. B.)

NAJZADNJE / (*Ultimissime*)

Kadikad

(Di quando in quando)

55

9

(*Fraterno tetto; cruda città; clamore*)

Bratski krove; okrutni grade; grajo
i zlostavo svagdanja; o ćuškavi
živote, živote i trpnjo dobi
mi stare; gledajte! najtrošnji sam
međ vama; razvalina puna krivnje...
Ali znamen da nešto ne zalazi
s mojim zalazom; traje mi strpljenje,
kao obzorje je nepotrošivo,
kao poguren mi je planet duša.
(M. M.)

11

(*Tu, deluso, mi dici: »Non c'è, non c'è da farsi!«*)

Ti, razočaran, kažeš mi: »Ne valja, ne valja se
obmanjivati!« I zaista: no valja se održati
samo jednak sebi, drvo na lađi
nepromijenjeno promjenom mora.
Premda, ipak, ne radi se tek o tome

da plivaš na vodi: naša sudbina
ne znači, a ni mogući brodolom.
No nek ništa ne svlada jednodjelnu
bitnost pa i kad bude svedena
na črčkariju, na geološki nalaz
izgubljen među najdrevnijim naslagama.
(M. M.)

Starac: neobičnosti, nesreća, sudbina
(Il vecchio: stravaganze, sventura, destino)

57

I, 3

(Altri passò di qui, per questo folto)

Drugi prođe ovuda, ovom gustom
alejom, u lipnju... drugi, rek'o bih, ne ja:
ipak, sigurno je, zbi mi se da tamo prođem.
Da l' mi ovo ništa sazđano od zraka, sjenâ i sunca,
ikad bi kumirom? Jer, kao
da me više nema, motrim se ondje.
Tako mi se zbiva, zaista, dok starim,
a pamet nestaje. Gubim sebe,
no budućnost me hvata, i od groba
do groba pretvara me u zrak, u svjetlost
zelenih klorofila, rijekâ što otječu.
(M. M.)

I, 4

(L'ombre de' due colombi che amoraꝝano)

Sjene dvaju golubova što ljubakaju
na rubu mojeg krova, i koje sad vidim
na zidu sučelice mojoj kući

pokrenute i otete suncu podneva;
 tako mile i nestalne, izvjetrene,
 i prožete nekim dvoličnim svjetlom,
 kao iz drugog života, no koji više
 ne teži, i nastavlja svoje igre, sad već
 bezazlene, kakve se javljaju tu, oslikane
 sunčanom rukom što ih oživljuje:
 te me sjene podsjećaju
 da i ja svojim koracima ostavljam trag
 na zabačenomu mjestu, u prizoru nekom
 koji sve pamti; i gdje će opet oživjeti.
 (M. M.)

I, 8

(Avvenga quel che avvenga. Ma io non sono)

Neka bude što bude. Ali ja nisam
 u rukama sudbine. Neću joj biti plijenom.
 Ostaje prisutan, zaista, protivan
 njezinoj volji, moj duh; i duša
 koja blago vjeruje, i blago
 želi, lagana i prostrana poput sveprisutne
 travanjske kiše: ujednačene
 iznad svojega slobodnog, svetog krajolika.
 (V. B.)

(E l'addio sar  facile; gi  l'anima)

I oproštaj bit će jednostavan; već se duša
lako otrgne od
zemaljskoga; ipak ne bez neobičnog
svojeg načina: pa ga ponovno prelazi i gotovo
obratno istraŹuje: pripovijeda
sebi i njemu o nauku
do poznavanja, zatim postojanja
za nju, koja je malo pomalo stekla
svijest; i pronalazi na vrhuncu,
već krhku, i kako upija pri odvajanju
od grane, opću mudrost, onu
koja ublaŹava Źivljenje i umiranje.
(V. B.)

III, 7

(O forse il tempo dir )

Ili će moŹda vrijeme reći
– ili pokazati – da ne bijaše istina,
i da b  samo moja sjena
koja je povjerovala da je tijelo, i da jedino
bol bijaše tijelo Źivo,
a neki otajan nacrt patni ka istina,

neka istina pokopana u mojoj puti
koja je bacala moju sjenu uokolo
koju sam zvao samim sobom, i boli i sudbinom.
(*M. M.*)

SUBOTNJE PJESME / *(Poesie del sabato)*

Predvečer
(Verso sera)

63

To koje prolazi sunce je dvadeset godina,
sjena koja dolazi je tvoja samoća,
mir koji ti ostaje tvoja duša.

Znaš da sunce prolazi i ne zaboravljaš,
da sjena dolazi i to te ne obeshrabruje;
i da je mir dugo osvajanje.

Ali u krovu već u sjeni ponovno vidiš
kao mirniji i istančaniji crtež
svoju suhu mladenačku otmjenost:

i u dalekom suncu koje već dodiruje
vrhove zvonikâ i kupolâ
pronalaziš miran odraz dobi

koju si dosegao: i preslaguješ u sebi iznova
svoje jedinstvo u kojem se ne mijenja ništa i sve
ostajući ti posve neznano

osim u drhtaju koji prolazi
kao što čine lastavice i koji zapisuješ
ukrug, kao što živiš.
(V. B.)

Savjet majci

(Consiglio alla madre)

Sveta starost je tako živa
od palih spomenika, sita
uljudbe, da joj vrijeme
ničim ne može nauditi:

ni, ako si začula jedne noći
očev glas kako te zove
onkraj svijeta, ne može
tvoj mjesec zatirati

na drevnim stožerima. Ispunit
će se vrijeme, ali na pustim
stazama tvojih bora
daj da živi lincura.
(M. M.)

Kako si jošte mlada,
kako jednostavno lijepa,
draga poezijo za moje srce.

Kako polako polako ideš,
svojim tajnovitim koracima,
prema posljednjem žalu.

Već vri moja grud
onim bijelim pržinama,
već u mrtvi val

zaljubljuje se: na stablu
samrtni list
trne od hladnoće:

hladna breza ja sâm
a ti, uvijek djevojka,
prolaziš laka, blijeda,

i ne okrećeš se nikad.
(M. M.)

(Passa il tempo ecco una nuvola)

Prolazi vrijeme evo oblaka
među hvojama što se njišu
budim se, i već sam daleko

o ljubavi, ne reci mi ništa

o ljubavi što mi kišiš na pamet
svježina se tvoja ponizuje
ako želiš prevalit ćemo milje

i milje, sami, u tišini.

(M. M.)

Emiliji
(A Emilia)

67

Za tebe brnistru žutu
sanjah, na sunčanoj obali
toskanskoj, između bijelog vapnenca
i leptirice bježne
na mahove, na mlazove, na rijetke
valove; i zbog tvog bijelog
lika, na osjenčanoj
postelji, u prirodnoj slasti,
kao da košnice začuh, i pčelu
što zuji, sve dokle udara
val; i bijaše samoća,
tvoja, poput morske.
(M. M.)

(Impoverisco rapidamente. La polvere)

Osiromašujem naglo. Prašina
se sliježe na vrtove. Pretvaram
se u pepeo. Rađa se nešto
novo. Osjećat ćemo se

kao na neodlučan zov raskrižja
u polju. Sve bit će otvorenije.
Berba će proći. Na nebu
urezat će se, gol, život

grana. Bit ćemo na putu, »u zimsko
doba«. I bez leta, osim
vrabaca. Sivi vrabac
skakuće s neizrecivom radošću

na naviješteno trpljenje.
Nisam dostojan znati više,
čak vjerovati. Na putu sam
zadnje bijede, i zadovoljan sam time.
(V. B.)

Okrugla zemlja; ponavlja se prizor
u tebi, večernjeg pozdrava: navada
moja planetarna, s tobom i tvojim zalazima:
drhtaj, od crijepa do crijepa,
mojeg življenja što odlazi s tvojim
prolaženjem, drevna svjetlost, spora,
na krovu ispred kuće; i moje uobličenje,
međutim, neke grudi kao golublje;
i puštanje milog perja za noć
koja stiže; moje jedinstveno zamatanje
s njom: nutarnji pijuk; gubitak
ljudskog: postajanje moje sveopće.
(M. M.)

(Più rapido, più breve. Cuore di pietra)

Brže, kraće. Srce kameno,
želudac morskog psa, taj život.
Ili katkad mekoputan. Jer i jablan
tanano šušti. Ali isti
znoj u naporu i smrti. Isti
led je grijeh. Što se gnijezde
svuda, u zasjedi. Samo iz mora
shvaća se ponešto: iz njegova dugog
valovitog, slanog, nemirnog talasanja,
u kojem žive ribe i mrtve olupine
lutaju zajedno, nijeme, nad ponorom.
(M. M.)

Kao svi
(Come tutti)

71

I ja se popeh stubama svojeg neznanja
i ja kao ti, kao drugi, kao mnogi
nisam znao riječ koja bi rekla što je moguće
(unutar vjerojatnog, unutar onoga što je za vjerovati
i nije moje, svačije je); pa ipak sam postao

ovakvim, onaj tko zbori u rojevima stihova
gladnih istine, kao vrapci na studeni
zime, kao svi blaženi siromasi, svi
sveti blaženici koji su ostavili sebe
da pronađu Drugoga, istinitog, jedinog mudraca.
(V. B.)

Sklopljenih ruku

(A mani giunte)

IV

(L'anima è forse un concetto? Poiché se troppo)

Je li duša možda koncept? Jer ako previše
vjeruješ i cijeniš što ju imaš, i sam se njom naslađuješ,
ispražnjuješ ju; ali ako je zbog samilosti za drugoga,
ili stvari, dok misliš da ju nemaš
u tebi dokazuje samilost da budeš
dorastao potrebi, oblikovat ćeš onu
koja će, mukotrпно, biti duša svih:
ljudi i kamenja, i životinja i bilja.

(V. B.)

V

(No, non temere mai nulla da Dio. E intanto)

Ne, ne boj se nikada ničega od Boga. I pritom
diši u zboru sa svime što diše
sigurnošću da nema razlike između života
i ne-života, jer u svemiru nema drugoga
osim života, i svaki privid smrti nije
u življenju nego povjeravanje milosti
proživljenoga onome što će zauvijek živjeti.

(V. B.)

NEUVRŠTENE PJESME,
OBJAVLJENE I NEOBJAVLJENE /
(Poesie disperse edite e inedite)

O jednom prirodnom vremenu
(Di un tempo naturale)

75

Vrijeme što mi pripadaš i kojem pripadam
premda te ne znam zatvoriti ovim
miškama u krug, kao ti mene,
dok bih te želio svesti na neku mjeru
nepotrošnu u sebi, na neku bitnost,
kao što uokolo miriše ledina,
ako mi kažeš da me voliš, ja to ne kažem,
no ti mi zadaješ smrt a ja te spašavam,
sa sobom te nosim na neki maslinov brežuljak
odakle gledam prostor koji mi preostaje
a ti međutim neoskvrnjeno siviš
pod lišćem u svojem pravom liku
koji gasi u meni očekivanje, ljudski
rastreseno dok slijedi u stadima
prašnjavi vjetar večeri.
(M. M.)

Lastavice (Le rondini)

Lastavice, lijepi krugovi života,
nedirnuti i neželjeni,
a da ih modro vrijeme ne nadvisi,
vremena su u kojima ne važi neka mjera,
potopljena u zvuku zvona
koji ih podiže i spušta,
što ga buše i nadilaze,
da se vrate plodna životom
i lišena sjećanja, u drevni val.
(M. M.)

Elegija (Elegia)

77

Svi znaci koje ostavljam, tragovi
su krnji sudbine
nedovršene; prepuštaju vremenu prvu
košuljicu, larvu srca.

A i stih, tek je korak
nesiguran, željan slutnji,
ljubav što se muči u okolišanju
u meni, kao kamen nepravilan.

Vremenu koje isprazno mahnita
kao da ima lišće i cvijeće, stoga bojim se,
kao sjene mi smo rođeni,
mrska rasuta rasa.
(V. B.)

Zora i naranče (Alba ed aranci)

Trgaš naranču u zoru
i piješ joj sok:
ja gledam nebo, gdje granje
se izvija, okresano.

I imat ćemo drugo djetinjstvo
što se raspetljava
iz one modrine, sporo;
ruši se naranča

iz sunca u tvoje ruke,
i iz dalekih
vrtova, gdje zima
topla nadzire morâ.
(M. M.)

Poeziji
(Alla poesia)

Moje su oči vidjele odviše,
a duša je moja prazna,
da bi ti bila mojom,
o blaga, nestvorena izvor-vodo.

Ne čeka se ljubavnica
doli u sjeni slijepa uličice
skrivenih ruku i nogu
u mrklini duše.

I traži ju se pogledom
u kojem se vrijeme ledi
kao bujica neobuzdana
kad je zateku tihe zime.

Tada svjetlosne mirijade
kazuju samo jedno,
da je vrijeme stalo, a korito
bujice prepuno snage.
(M. M.)

Kola puna smeća
(Il carro dell'immondizie)

Idite, laka kola, idite, laka
od nečistoće zaokrećuć u polje
što kaldrmu napušta, idi nakano
bezoblična nečeg što se tuži

na nesretnom kotaču, u zadahu
svojeg tereta, gubeći
u zraku u prašini boju,
s čovjekom koji te vodi i sjedi crn

na smeću: pogled što te prati
i umire za grad, s tobom se gubi
putem, daleko od smrti.
(M. M.)

O sebi
(Di me stesso)

81

Malo više, i pogriješim:
malo manje, i više nisam ja:
tačno u sredini? Aj, nema istine.

Ima istine u hrabrosti
da se vjeruje i živi,
i cvijetu milosrđa.

Ima u rijeci, koja nosi vodu,
svu, tromu uz obale,
i silovitu u bujici:

i u vatri, plamenu i iskrama,
i sivom neopipljivom pepelu
koji, iz ugaslog korita,

hladan, Boga moli i opet moli.
(V. B.)

(Nessuno domandasi dove)

Nitko nek se ne pita gdje,
tu, i kada, i kako rastu glasovi;
zna se da oni postoje,
zna se da će dio, njihov,
tu zastati zauvijek:
ostatak, sa srdžbom motora,
prolazi i ne ostavlja traga;
drugo su naši poslovi,
i mjesni glasovi,
i uobičajen žamor obrtnika,
i rječito življenje na mahove,
i na mahove šutnja,
sve dok odolijeva gnijezdo slamom ispleteno
i postojanost groblja.
(M. M.)

Potreban je jedan čovjek,
nije potrebna mudrost,
potreban je jedan čovjek
u duhu i istini;
ne zemlja, ne stvari,
potreban je jedan čovjek,
siguran korak, i toliko čvrsta
ruka koju pruža da ju svi
mogu uhvatiti, i hodati
slobodni, i spasiti se.
(V. B.)

(Ora che invecchio)

Sada kad starim
i nije mi više važno suditi,
ne znam da li iz škrtosti ili ljubavi,
no zadovoljavam se motrenjem,
premda je vrijeme prekratko
i malo mi je dopušteno.
Postao sam spremište
za slike u boji suhog lišća,
što pristižu da se odlože
izvana i iznutra,
jedna na drugu,
čas licem, čas naličjem.
(M. M.)

Siesta
(Siesta)

85

List vrluda sporo po vodama;
pjeva zelenilo stabala; mrlja
duž rijeke ostaje u sjeni: nebo sja.
Zemlja plamti na suncu rascijepljena:
daleka sjenovita točka unutar sobe,
ja sâm sa svojim mislima: i sve postoji,
moje skrovito i nejasno sjećanje u sjeni,
i podizanje u njem silnih stabala,
otjecanje vode, i ležanje,
žarko i bez dvojbe, izgorenih polja.
(M. M.)

(Soltanto ora sospetto che questa)

Tek sada sumnjam da je to
moja napast. Sada kad starim.
Napast da nađem mir. Nježna
duša, kao žito ispod žrvnja.
Ali urliče David sa dna
moje dobi lijepoj Abišagi
Šunamki, koju ne upozna. Suzana
napasnica obilazi svoj vrt.
A češće sam dva u jednom,
kao starci Danijelovi, odlučan
da želim svoju radost, i svoje zlo.
(M. M.)

Na meni je uspeti se uz ovo stepenište bez stuba,
ovaj gotovo zid koji nije zid, put bez puta,
ovaj zrak ništavila spokojan, vlažan, zasjenjen,
buka bez glasova, ili ova odzvanjajuća tišina,
koja još nije odsutnost, nego nerazgovjetna prisutnost,
na koju me svodi život kad me i bol umara,
pa ipak sam živ, ali odijeljen od življenja,
niti lak niti težak, niti rječit niti nijem, tek duša koja trpi.
(V. B.)

(Meno che nulla son io, nella mente)

Manje nego ništa sam, s umom
koji stari i nesiguran luta, i teško
poima ideje koje blude
zanesene: ipak još uvijek sam
stvorenje, i nije rečeno da se iz mene
ovako jasnoga, ovako pasivnog i tromog,
ne širi, kao sada dok pišem,
vječni osjećaj onoga vječnog
siromaštva koje nam je dano, nama koji živimo
u vremenu, na čijoj crnoj ploči
ispisujemo s kredom danâ riječi
koje se uvijek bijele, za Njega koji ih čita,
orlovu zjenicu, jedinoga mudrog prijatelja.
(V. B.)

Onkraj sam ovog ovdje,
drugi sam, ili to upravo postajem,
da se prepoznam
rabim ove riječi;
iste su kao nekada,
ali nisam više isti,
ja, jer sam, onkraj ovog ovdje,
gdje ostajem skriven,
evo već se opet tražim.
(M. M.)

(Ma è pur vero che ai vecchi)

No ipak istina je da starcima
lišenima ljepote,
ostaje onaj znak, u duši,
njezina brzog pojavljivanja
i iščeznuća, ona brazda stvari
postojale, što krvari jošte,
teška, u svijesti;
no koja, kap po kap, odlazi zatim
sporo tonući gotovo u neki
u neki olovan jal
na bijelu nevinost...

(M. M.)

Bijasmo jednostavni,
izbori nam bijahu tako pogrešni,
glupavi, ona zbrka
završavala je ni u čemu,
pogađala nekorisnost,
sidrila se u njoj.

Stavio sam sebi vosak
protiv takvih noćnih
gatalica;
izvadio sam ga:
tišina mi se otkriva
u izgubljenom šumu
koji se udaljuje.

Ostavljam sebe samom sebi,
beskorisno oruđe:
još bolje: ne ostavljam ništa,
ne postojim.
(M. M.)

(Il cuore a volte è un grumo secco, a volte)

Srce je katkada suha gruda, katkada
razmrvi se i zazeleni kao grumen
poslije zime: milost ili slučaj,
ili bilo vrlina, nebo je isto za sve,
svi ondje imamo sjeme koje klija
ili ne klija, ovisno o blagom
strpljenju kojim se iščekuje: ili mahnitosti
kojom se želi. Ne zna se gdje su
granice sretnoga ili nesretnog,
istinitoga ili lažnog, pravednoga
ili nepravednog; beskrajno
nedužnoga: iako postoje, nad njima bdi je
milost presveta. Jutros, tako
jačajući, iznenadile su me
ove misli. Sklonio sam se
od vjetra u ulaz, da ih zapišem
na rub novina.
(V. B.)

Oduvijek se pravda iskazivala
samosvjesnom i sposobnom da bi se učenost
njome obasjala; pokraj njene zelene
biljke suhor se ponižava i ostaje ponižen.
Ali ono nešto više što je zaboravljen htio
ne bje nikad izraženo pravdom;
i neizražen on se polako spusti
s beskonačnošću uvrijeđenih u dolinu povijesti.
(M. M.)

U mojoj tišini

(Nel mio silenzio)

Tišina. Moj život
nalaže tišinu.
Ne zaboravlja, nego šuti.
Jutro drugog vremena,
našega. Tišinom
moja duša previja svoje rane.
I vjeruje, beskrajno vjeruje
u promjenu. I nestane
u njoj. Sve je završeno
i sve treba završiti.
U mojoj tišini.
(V. B.)

L'APPRODO LETTERARIO

Rivista trimestrale di lettere e arti

ERI - Edizioni Rai Radiotelevisione Italiana

Redazione: Sede RAI - FIRENZE

Largo A. De Gasperi, 1 - Tel. 2778

50136 - FIRENZE

Amministrazione ERI - Via Arsenalè, 41 - 10121 TORINO - Tel. 57101

Redazione de «L'APPRODO»

Settimanale radiofonico di lettere e arti

Sede RAI - Largo A. De Gasperi, 1 - 50136 FIRENZE

Firenze, 4 Febbraio 1974

Caro Prof. Machiedo,

La Sua del 25 Gennaio è caduta sulla mia memoria sollevandone a un tratto un gran polverone. Ricordavo una busta rosa con un testo di Sop. Ma non riuscivo a rammentarmi altro. Debbo dirle che dai primi di Ottobre tutto qui era diventato tra convulso e a rilento: propositi incertissimi per l'immediato avvenire, contrazioni di programmi, cose come Lei capisce di questi tempi. Dov'era rimasto il plico rosa? Sollecitato dalla Sua lettera cortese l'ho ritrovato finalmente in una busta finita a casa mia con altri plichi da leggere, e sepolto sotto profluvie di libri e di carte. Cosa non da stupire quando Lei pensi, come potrà sapere dalla carissima Margherita Guidacci, che io sono da due anni impegnato per mezzogiornate ad assistere mia moglie in ospedale, dove giace inguaribile. Personalmente ho settantacinque anni: ma li porto bene, come si vede dalla presente. Infatti la bustina rosa mi ha rivelato quella "Pastorale lanosa" dell'ottimo poeta Nikola Sop che Lei ha tradotto, come sembra a me in prima lettura, eccellentemente. Dunque da pubblicare sulla nostra rivista appena possibile. Ci terrei molto anche per la singolare originalità dell'insieme fantastico: che resta ai confini tra i caratteri delle nostre letterature occidentali, e quelli delle orientali. Stupenda, in questo senso, è da dirsi, l'innocenza del poeta: sorta di innocenza che l'Occidente ha perduto.

Qui dolorosamente mi occorre dirLe peraltro che la nostra rivista non ha ancora fatto uscire il numero manzoniano (doppio) che doveva apparire al 31 Dicembre; e che vedrà la luce forse al 31 Marzo. Siamo in grande ritardo e ho materiale disponibile per almeno altri due numeri. I primi due del 1974. Confido ~~infatti~~ di riuscire a pubblicare questo testo nel secondo numero; che forse riuscirà ad apparire nel Settembre '74. La preveggo che la Sua presentazione dovrà essere non solo una nota ma un poco più estesa; quanto basta, diciamo ad una pagina e mezza di 35 righe, corpo 10. Con i più cordiali saluti, le scuse e i ringraziamenti a Lei ed al poeta dal Suo

Chiar.mo Prof.
Mladen MACHIEDO
Puljska 78/III
41000, ZAGREB
(Ugoslavia)

Carlo Montecary

L'APPRODO LETTERARIO

Rivista trimestrale di lettere e arti

ERI - Edizioni Rai Radiotelevisione Italiana

Redazione: Sede RAI - FIRENZE

largo A. De Gasperi, 1 - Tel. 2778

50136 - FIRENZE

Amministrazione ERI - Via Arsenale, 41 - 10121 TORINO - Tel. 57.101

Redazione de «L'APPRODO»

Settimanale radiofonico di lettere e arti

Sede RAI - Largo A. De Gasperi, 1 - 50136 FIRENZE

97

Firenze, 11 Febbraio 1974

Caro Prof. Machiedo,

Lei avrà avuto la mia lettera del 4 Febbraio; eccome un'altra, che è anche migliore. Infatti, movendomi con una certa accortezza nel giro dei miei impegni, non riuscito a far sì che le cose ~~si~~ rendono ora possibile la pubblicazione del poema di Nikola Sop in questo stesso numero 65 che, pertanto, non aspetta ora per andare alla stampa che le Sue due paginette di presentazione sul poeta, la sua opera e questo poema che pubblichiamo. Il quale mi ha lasciato appunto l'impressione ineffabile della sua necessità, ponendosi come si pone, con antica innocenza all'avanguardia di una poesia che riprenda i contatti con essa e con le patriarcali e veggenti virtù dell'Oriente. E' bene pertanto che sia stampato da "L'Approdo Letterario" ora che ci sono ancora io ad occuparmene.

Caro Prof. Machiedo, ho detto due paginette di presentazione ma se Lei vorrà farne tre sarà lo stesso; diciamo novanta righe. La suddetta presentazione sostituirà pertanto la nota finale con la quale Lei conclude il testo che mi ha mandato. Cerchi di non tardar troppo nella spedizione perché ho urgenza: ad ogni modo, appena ricevuta questa mi telegrafi la presunta data di spedizione della presentazione stessa.

Mi saluti il carissimo poeta Sop ed abbia anche Lei i saluti e i ringraziamenti del Suo

ESPRESSO

Chiar.mo Prof.
Mladen Machiedo
Puliska 78/III

41000 ZAGREB
(Jugoslavia)

Carlo Bacci

P.S.: Mi diverto ad aggiungere una mia seconda impressione: a Suo modo, la tradizione pastorale balcanica quale appare nel poema di Sop equivale al la tradizione marinara inglese quale appare nella "Ballata del marinaio" di Coleridge.

SADRŽAJ

<i>Carlo Betocchi, pjesnik-filozof</i> (V. Bandalo)	5
<i>Betocchi, Carlo</i> (M. Machiedo)	20

PRVE 23

Tiha strepnja	25
O samoći	26
Blagoga zimskog poslijepodneva	27
Mudrosti...	28
Pregradnje	29
Oživljen u Firenci	30
Kuća	32
Ljeti	33
U pohvalu	34

MARTINJE 35

Zajedničke uspomene	37
S krovova	38
S polja	39
Mali dnevnik dok starim	40
<i>IX. Srce, moja ružo potrgana</i>	40

KORAK, JOŠ KORAK 41

Šivaj i paraj	43
---------------	----

5. *Kad se u veljači Orion* 43
 8. *Nije samo istinita istina, već i laž* 43
 9. *Jednak meni, krove užareni od vrućine* 44
 Korak, još korak 45
 Iz najmračnijih zakutaka 46
 7. *Ipak znam da život, u vremenu* 46
 U jeku proljeća za Corpus Domini 47
 4. *Ne zovi očajem* 47
 5. *Varljiv um odbaci* 48
 6. *Tu ili drugdje, pjesniku* 48
 Tiha misa 50
 Svečana misa 51

NAJZADNJE 53

- Kadikad 55
 9. *Bratski krove, okrutni grade, grajo* 55
 11. *Ti, razočaran, kažeš mi* 55
 Starac: neobičnosti, nesreća, sudbina 57
 I. 3. *Drugi prođe ovuda* 57
 I. 4. *Sjene dvaju golubova što ljubakaju* 57
 I. 8. *Neka bude što bude* 58
 I. 9. *I oprostaj bit će jednostavan* 59
 III. 7. *Ili će možda vrijeme reći* 59

SUBOTNJE PJESME 61

Predvečer 63

Savjet majci 64

Kako si jošte mlada 65*Prolazi vrijeme evo oblaka* 66

Emiliji 67

Osiromašujem naglo 68*Okrugla zemlja, ponavlja se prizor* 69*Brže, kraće* 70

Kao svi 71

Sklopljenih ruku 72

IV. *Je li duša možda koncept?* 72V. *Ne, ne boj se nikada ničega od Boga* 72**NEUVRŠTENE PJESME, OBJAVLJENE****I NEOBJAVLJENE 73**

O jednom prirodnom vremenu 75

Lastavice 76

Elegija 77

Zora i naranče 78

Poeziji 79

Kola puna smeća 80

O sebi	81
<i>Nitko nek se ne pita gdje</i>	82
<i>Potreban je jedan čovjek</i>	83
<i>Sada kad starim</i>	84
Siesta	85
<i>Tek sada sumnjam da je to</i>	86
<i>Na meni je uspeti se uz ovo stepenište bez stuba</i>	87
<i>Manje nego ništa sam</i>	88
<i>Onkraj sam ovog ovdje</i>	89
<i>No ipak istina je da starcima</i>	90
<i>Bijasmo jednostavni</i>	91
<i>Srce je katkada suha gruda</i>	92
<i>Oduvijek se pravda iskazivala</i>	93
U mojoj tišini	94

Prilog: pisma Carla Betocchijsa	96
---------------------------------	----

Carlo Betocchi
PJESME

Naklada
CERES

Cvjetna cesta 1
10000 Zagreb
Tel: 099 4907399
Fax: 01 6196236

ceres@ceres.hr
www.ceres.hr

Za nakladnika: Davor Zec
Priprema za tisak: Novi Val
Tisak: Tiskara Zelina